ΟΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΥΝΟΜΙΛΙΕΣ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΣΥΝΑΨΗΣ ΤΗΣ «ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ» ΤΟΥ 1912

Το παρόν κείμενο έχει ως σκοπό να συμβάλει στη διεξοδικότερη έρευνα και μελέτη μίας όψης της πολιτικής ιστορίας των βαλκανικών κρατών που αφορά τις διπλωματικές σχέσεις του Μαυροβουνίου και της Ελλάδας κατά την περίοδο της σύναψης της «Βαλκανικής Συμμαχίας» του 1912. Η διαπραγμάτευση του θέματος στηρίζεται στα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου του Ελληνικού Υπουργείου των Εξωτερικών και κυρίως στην επίσημη αλληλογραφία του Μ. Ευγενιάδη, του Έλληνα διπλωματικού επιτετραμμένου στο προξενείο της Κετίγνης (Cettinje), της τότε πρωτεύουσας του Μαυροβουνίου[1]. Οι εκθέσεις και οι αναφορές του Ευγενιάδη, γνωστού και από την προηγούμενη θητεία του στο Ελληνικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης[2], παρουσιάζουν ενδιαφέρον όχι μόνο επειδή δίνουν πληροφορίες για γεγονότα της εποχής, αλλά και επειδή περιέχουν κρίσεις που συμφωνούν με την εικόνα του «ηρωικού», «ατίθασου» και «πολεμοχαρούς» λαού του Μαυροβουνίου που ζούσε απομονωμένος σε μία μικρή ορεινή φτωχή χώρα, έχοντας εμπιστευτεί τη μοίρα του στον ντόπιο ηγεμόνα Νικόλαο. Στα έγγραφα του Έλληνα διπλωμάτη επισημαίνονται η μαχητικότητα και η φιλοπόλεμη διάθεση των φτωχών Μαυροβουνίων προς τους Τούρκους μαζί με την αναξιοπιστία και την «αφερεγγυότητα» της εξωτερικής πολιτικής του εκκεντρικού βασιλιά Νικολάου. Τα χαρακτηριστικά αυτά, τα οποία συναντάμε και στα σχόλια και άλλων Ευρωπαίων διπλωματών, είναι κάποια από τα στερεοτυπικά συνθετικά στοιχεία της εικόνας του Μαυροβουνίου, που είχε ήδη αρχίσει να κατασκευάζεται και στην Ελλάδα υπό την επιρροή της ευρωπαϊ-

1. Το υλικό αυτό εν μέρει μόνο αξιοποιήθηκε στη μεταπτυχιακή μου εργασία. Βλ. Άννα Αγγελοπούλου, *Ο ρόλος της Σερβίας στη βαλκανική συμμαχία του 1912*, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 1989. Επίσης μία συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στην Ελλάδα και το Μαυροβούνιο, που προηγήθηκαν της σύναψης της «Βαλκανικής Συμμαχίας» του 1912, έγινε και στο Επιστημονικό Συνέδριο *Ελληνο-μαυροβουνιωτικές σχέσεις ώς το 1918, Nikšić 15-17 Μαΐου 1997,* βλ. την παρουσίαση των ανακοινώσεων από τον Αθ. Καραθανάση, «Α΄ Συμπόσιο Ελλήνων-Μαυροβουνίων ιστορικών», *Θεολογία*, τόμ. ΞΘ΄, τεύχ. Δ΄ (1998) 808-811.

2. Για τη διπλωματική υπηρεσία του Ευγενιάδη στην Κετίγνη, βλ. Στ. Κεκρίδης, «Το ελληνικό προξενείο της Κετίνης. Συμβολή στις σχέσεις Ελλάδος-Μαυροβουνίου κατά τα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αι.», *Βαλκανικά Σύμμεικτα* 10 (1998) 166-167.

κής ιστοριογραφίας και των βαλκανικών συγκυριών στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αι.[3].

Το 1912 οι βαλκανικές συγκυρίες οδήγησαν τη Βουλγαρία, τη Σερβία, την Ελλάδα και το Μαυροβούνιο να παραμερίσουν προσωρινά την αμοιβαία καχυποψία των εθνικών τους ιδεολογιών και να σχηματίσουν τη «Βαλκανική Συμμαχία», η οποία είχε ως άμεσο αποτέλεσμα τη για πρώτη φορά συμπαράταξη των στρατιωτικών δυνάμεων των συμμαχικών κρατών εναντίον των Τούρκων. Η «Βαλκανική Συμμαχία», όπως χαρακτηρίστηκε από την ιστοριογραφία ο συνασπισμός των τεσσάρων κρατών, προέκυψε από τις διπλωματικές διαπραγματεύσεις και συνεννοήσεις που διεξήχθησαν στις πρωτεύουσες των βαλκανικών χωρών κατά την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1912[4]. Οι διπλωματικές προσπάθειες οδήγησαν τελικά στη σύναψη μόνο διμερών πολιτικών συνθηκών συμμαχίας και στρατιωτικών συμβάσεων, αφού ποτέ δεν βρέθηκαν μαζί στο τραπέζι των συνομιλιών διπλωματικοί αντιπρόσωποι και των τεσσάρων κυβερνήσεων[5]. Από την άποψη αυτή, ο όρος «Βαλκανική Συμμαχία» μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν είναι απόλυτα ακριβής, επειδή η συμμαχική προσέγγιση των τεσσάρων βαλκανικών κρατών δεν στηρίχθηκε στη σύναψη μίας κοινής τετραμερούς συνθήκης συμμαχίας[6].

---

3. Για μία μοναδική, ως προς τον τρόπο προσέγγισης του θέματος, και συστηματική ανάλυση της διαδικασίας της κατασκευής των ελληνικών εικόνων για το Μαυροβούνιο, βλ. Αγγελική Κωνσταντακοπούλου, *Πολιτική και μνήμη στα Βαλκάνια: οι ελληνικές εικόνες του Μαυροβουνίου (19ος αι. - Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος)*, Γιάννενα 2004.

4. Στις διαπραγματεύσεις για τις συμφωνίες της «Βαλκανικής Συμμαχίας» του 1912 αναφέρεται ένας μεγάλος αριθμός μελετών. Βλ. ενδεικτικά: D. Drossos, *La fondation de l'alliance balkanique*, Athènes 1929· E. Ch. Helmreich, *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912-1913*, Cambridge (USA) and London 1938· L. S. Stavrianos, *Balkan Federation: A History of the Movement Toward Balkan Unity in Modern Times,* Northampton Mass. 1944, σσ. 158-168· Ν. Βλάχος, *Η συμμαχική προσέγγισις των τεσσάρων χριστιανικών κρατών της χερσονήσου του Αίμου κατά το έτος 1912*, Θεσσαλονίκη 1953· ο ίδιος, *Ιστορία των κρατών της χερσονήσου του Αίμου 1908-1914*, τ. 1, Αθήνα 1954· V. Terzić, *Prvi balkanski rat*, Beograd 1959, σσ. 84-132· D. Dakin, «The Diplomacy of the Great Powers and the Balkan States, 1908-1914», *Balkan Studies* 3/2 (1962) 335-352· E. Thaden, *Russia and the Balkan Alliance*, Pennsylvania, University Park, 1965· A. Rossos, *Russia and the Balkans 1909-1914*, Ann Arbor Mich. University 1978, σσ. 72-161· Ε. Γαρδίκα-Κατσιαδάκη, *Greece and the Balkan Imbroglio: Greek Foreign Policy, 1911-1913*, Αθήνα, Σύλλογος προς Διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, 1995.

5. Οι συμφωνίες που αποτελούν τη «Βαλκανική Συμμαχία» του 1912 είναι: η σερβοβουλγαρική συνθήκη φιλίας και συμμαχίας (13.3.1912) και η σερβοβουλγαρική στρατιωτική σύμβαση (29.4.1912), η ελληνοβουλγαρική συνθήκη συμμαχίας (29.5.1912) και η ελληνοβουλγαρική στρατιωτική σύμβαση (4.10.1912), η προφορική συμφωνία μεταξύ Βουλγαρίας και Μαυροβουνίου (αρχές Σεπτεμβρίου του 1912) και τέλος η πολιτική και στρατιωτική σύμβαση μεταξύ Σερβίας και Μαυροβουνίου (6.10.1912).

6. Η επισήμανση αυτή γίνεται στο H. Batowski, «The Failure of the Balkan Alliance of 1912», *Balkan Studies* 7/1 (1966) 111-112.

Η σερβοβουλγαρική συνθήκη συμμαχίας, που έγινε με την ενθάρρυνση της «μητέρας» των Σλάβων Ρωσίας, αποτέλεσε τη βάση στην οποία θεμελιώθηκε η «Βαλκανική Συμμαχία». Η Ρωσία ενθάρρυνε την προσέγγιση των δύο σλαβικών κρατών, επειδή θεωρούσε ότι η συμμαχία τους θα μπορούσε να αναχαιτίσει την κάθοδο της Αυστρίας, της οποίας τα επεκτατικά σχέδια στη Βαλκανική είχαν εκδηλωθεί έμπρακτα με τη στρατιωτική κατοχή στο σαντζάκι του Νόβι Πάζαρ (Novi Pazar) και την προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης (1908). Οι ενέργειες της Αυστρίας ενόχλησαν όχι μόνο τη Ρωσία, αλλά και τη Σερβία, η οποία αναζήτησε στη συμμαχία με τη Βουλγαρία την προστασία από την αυστριακή απειλή. Οι κυβερνήσεις του Βελιγραδίου και της Σόφιας κατόρθωσαν να συνεννοηθούν, ξεπερνώντας προσωρινά τη διαφορά τους στο Μακεδονικό Ζήτημα.

Η Βουλγαρία είχε τον σημαντικότερο ρόλο στον σχηματισμό της «Βαλκανικής Συμμαχίας» και λειτούργησε κατά κάποιον τρόπο ως ο συνδετικός κρίκος των συμμάχων, γιατί σύναψε συμφωνίες και με τα τρία βαλκανικά κράτη[7]. Η βουλγαρική κυβέρνηση φαίνεται ότι πράγματι υποχώρησε ως ένα σημείο από τη μέχρι τότε αδιάλλακτη θέση για αυτονομία της Μακεδονίας και δέχτηκε να συζητήσει το ζήτημα με τη Σερβία. Το φθινόπωρο του 1911, η βουλγαρική πλευρά συνέταξε ένα μνημόνιο με το οποίο καθόρισε τις κύριες επιδιώξεις της στις επικείμενες σερβοβουλγαρικές διαπραγματεύσεις. Σύμφωνα με το βουλγαρικό σχέδιο του μνημονίου η σερβοβουλγαρική συμμαχία έπρεπε να διευρυνθεί και με τη συμμετοχή του Μαυροβουνίου, αφού ο ιταλοτουρκικός πόλεμος και οι εξελίξεις στο αλβανικό εθνικό κίνημα επέβαλαν την επίσπευση της προσέγγισης των βαλκανικών κρατών[8].

Ωστόσο, ώς τις αρχές του φθινοπώρου του 1912 η σερβοβουλγαρική συμμαχία δεν είχε διευρυνθεί επίσημα με τη συμμετοχή του τρίτου σλαβικού κράτους της Βαλκανικής. Η συμμαχία διευρύνθηκε επίσημα πρώτα με τη συμμετοχή της Ελλάδας διαμέσου της σύναψης της ελληνοβουλγαρικής συνθήκης συμμαχίας, στην οποία, όπως ήταν φυσικό, δεν γινόταν αναφορά στο επίμαχο ζήτημα της Μακεδονίας. Η Ελλάδα όμως δεν πρόλαβε να υπογράψει συνθήκη συμμαχίας με τη Σερβία και ούτε σύναψε επίσημη γραπτή συμφωνία με το Μαυροβούνιο. Τέλος, η επίσημη συμμετοχή του Μαυροβουνίου στη «Βαλκανική Συμμαχία» εξασφαλίστηκε, όταν το κράτος αυτό σύναψε πολιτική και στρατιωτική σύμβαση με τη Σερβία στη Λουκέρνη της

---

7. Ο σημαντικός ρόλος της Βουλγαρίας στη σύναψη της «Βαλκανικής Συμμαχίας» τονίζεται από τους Driault – L'Héritier. Βλ. E. Driault – M. L' Héritier, *Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours*, vol. V, Paris 1926, σ. 71.

8. I. Geshov, *The Balkan League*, London 1915, σ. 14.

Ελβετίας και ήλθε σε συνεννόηση με τη Βουλγαρία, το κείμενο της οποίας όμως δεν επικυρώθηκε τυπικά από τη βουλγαρική πλευρά.

Η συμμετοχή του Μαυροβουνίου έδωσε ξεκάθαρα στη συμμαχική προσέγγιση των βαλκανικών κρατών αντιτουρκικό προσανατολισμό, αφού το ζήτημα της διευθέτησης των τουρκο-μαυροβουνιωτικών συνόρων παρέμενε για χρόνια ανοιχτό και κατά διαστήματα πυροδοτούσε εντάσεις στις σχέσεις των δύο χωρών. Τα στρατιωτικά επεισόδια στα σύνορα του Μαυροβουνίου με την Τουρκία ήταν σύνηθες φαινόμενο και είχαν δημιουργήσει την εντύπωση στη διεθνή κοινή γνώμη ότι κάθε στιγμή μπορούσε να ξεσπάσει πόλεμος που θα συμπαρέσυρε και τα άλλα βαλκανικά κράτη[9]. Άλλωστε ήταν γνωστό ότι και τα άλλα βαλκανικά κράτη, με το πρόσχημα της απελευθέρωσης των «αλύτρωτων» ομοεθνών τους που καταπιέζονταν από την πολιτική του καθεστώτος των Νεοτούρκων, επιθυμούσαν να επωφεληθούν της δύσκολης θέσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, λόγω του πολέμου της με την Ιταλία, και να επεκτείνουν τα όριά τους.

Όσον αφορά το Μαυροβούνιο, τα στενά εδαφικά όρια και οι περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες της ορεινής χώρας ήταν ασφαλώς οι κύριοι λόγοι που έστρεψαν τον ηγεμόνα του Νικόλαο στην αναζήτηση εξόδου στην Αδριατική και στην επέκταση της επικράτειάς του στα γειτονικά εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Τα εδάφη όμως αυτά ανήκαν κυρίως στις περιοχές του Σαντζακίου και του Κοσσυφοπεδίου, στις οποίες είχαν εγείρει εθνικές διεκδικήσεις οι Αλβανοί και οι Σέρβοι. Το γειτονικό ομόφυλο, ομόγλωσσο και ομόθρησκο σερβικό κράτος λειτουργούσε μάλλον περισσότερο ως απειλή παρά ως προστασία για την αυτόνομη εθνική υπόσταση των Μαυροβουνίων, αφού οι Σέρβοι πίστευαν ότι είχαν ιστορικά δικαιώματα στις μεσαιωνικές χώρες της Ράσκιας και Διόκλειας-Ζέτα, περιοχές που και το Μαυροβούνιο θεωρούσε ότι έπρεπε να του ανήκουν για ιστορικούς λόγους[10]. Το γεγονός ότι το Μαυροβούνιο στην πραγματικότητα μοιραζόταν το ίδιο ιστορικό παρελθόν και «πεπρωμένο» με τη Σερβία, μπορούσε να οδηγήσει στη συνεργασία και τη συμμαχία των δύο κρατών, μπορούσε όμως να οδηγήσει και στην ενσωμάτωση του ασθενέστερου κράτους από το ισχυρότερο.

Τελικά, η ασφυκτική πίεση της Αυστρίας και στις δύο χώρες και ο κίνδυνος των αλβανικών εξεγέρσεων στο Κοσσυφοπέδιο ώθησαν το Μαυροβούνιο και τη Σερβία σε συνεννόηση. Η Αυστρία με τις επεκτατικές της βλέ-

---

9. Για το ζήτημα των τουρκο-μαυροβουνιώτικων συνόρων, βλ. Μ. Κατσαροπούλου, *Ιστορία του Μαυροβουνίου, από το Συνέδριο του Βερολίνου μέχρι το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου*, Θεσσαλονίκη, Βάνιας, 2004, σσ. 156-160.

10. Για το μεσαιωνικό παρελθόν του Μαυροβουνίου, βλ. Κωνσταντακοπούλου, *ό.π.*, σσ. 17-30.

ψεις στην περιοχή, η Ιταλία με το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της για οικονομική και πολιτική διείσδυση στην απέναντι πλευρά της Αδριατικής και η Ρωσία με την παραδοσιακή πολιτική της χειραγώγησης των σλαβικών κρατών της Βαλκανικής ήταν κυρίως οι τρεις Δυνάμεις που προσπάθησαν να προσελκύσουν στη σφαίρα επιρροής τους το Μαυροβούνιο και τον ηγεμόνα του Νικόλαο, η στάση του οποίου δεν χαρακτηριζόταν από σταθερότητα και συνέπεια[11].

Οι Μεγάλες Δυνάμεις, παρά τις διπλωματικές τους προσπάθειες, δεν κατόρθωσαν να εμποδίσουν τη συμμετοχή του μικρού κράτους στη «Βαλκανική Συμμαχία» του 1912 και να αποτρέψουν την εμπλοκή των βαλκανικών κρατών σε πόλεμο με τους Τούρκους[12]. Σύμφωνα με τα έγγραφα του Ιστορικού Αρχείου του Υπουργείου των Εξωτερικών, το καλοκαίρι του 1912 το Μαυροβούνιο, εκτός από τις επαφές του με τα δύο σλαβικά κράτη, τη Σερβία και τη Βουλγαρία, εξέφρασε την επιθυμία για διεξαγωγή συνομιλιών και με την Ελλάδα. Το θέμα των συνομιλιών ήταν η συνεννόηση των δύο κρατών με σκοπό τη σύναψη συμμαχίας εναντίον των Τούρκων[13].

Τον Ιούνιο ο Μαυροβούνιος υπουργός των Εξωτερικών Γκρέγκοβιτς (Gregović), κατά τη διάρκεια φιλικής συνομιλίας με τον Ευγενιάδη στην Κετίγνη, έθεσε το ζήτημα της σύναψης συμμαχίας. Σύμφωνα με την απόρρητη αναφορά του Έλληνα διπλωμάτη προς τον υπουργό των Εξωτερικών Κορομηλά, ο Γκρέγκοβιτς επιχείρησε να πείσει τον Έλληνα διπλωμάτη ότι οι εξελίξεις του ιταλοτουρκικού πολέμου επιβάλλουν τη συνεννόηση ανάμεσα στην Ελλάδα, το Μαυροβούνιο και τη Βουλγαρία, με σκοπό την άμεση ανάληψη κοινής δράσης εναντίον των Τούρκων[14]. Ο Μαυροβούνιος υπουργός θεωρούσε ότι η συνεννόηση των βαλκανικών κρατών, στην οποία θα αναγκαζόταν να προσχωρήσει και η Σερβία, έπρεπε να γίνει με απόλυτη μυστικότητα από τις Μ. Δυνάμεις, επειδή η Βιέννη και η Πετρούπολη ασκούσαν πίεση στο Μαυροβούνιο να ακολουθήσει ειρηνική πολιτική και να απέχει από κάθε ενέργεια υποκίνησης και υποστήριξης της εξέγερσης των Αλβανών[15].

---

11. Η ανάμειξη του Νικόλαου στις αλβανικές εξεγέρσεις και οι προσπάθειές του να προσεγγίσει άλλοτε την Ιταλία και άλλοτε την Αυστρία δεν επέτρεπαν τις Μ. Δυνάμεις και τα βαλκανικά κράτη να εμπιστευθούν την πολιτική του Μαυροβουνίου. Βλ. Κατσαροπούλου, *ό.π.,* σσ. 154-156.

12. Ministère des Affaires Étrangères, *Documents Diplomatiques – Affaires Balkaniques*, t. 1, Paris 1912, N. 74, 77, σσ. 47-49 (διπλωματικές ενέργειες του Poincaré για να συγκρατηθεί το Μαυροβούνιο από επίθεση εναντίον των Τούρκων).

13. Για μία πολύ σύντομη αναφορά στις συνομιλίες του Μαυροβουνίου και της Ελλάδας κατά το καλοκαίρι του 1912, βλ. Helmreich, *ό.π.,* σ. 89 και Dakin, *ό.π.,* σ. 348.

14. *Α.Υ.Ε. (Αρχείο του Υπουργείου των Εξωτερικών), Φ. (1912) 119 α. α. κ. (άνευ αριθ. κατατάξεως) ΙΑ΄, αρ. 115, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 1/14.6.1912.*

15. *Ό.π.*

Ο Έλληνας διπλωματικός αντιπρόσωπος σχημάτισε την εντύπωση ότι η πρόταση του Γκρέγκοβιτς για συνεννόηση δεν είχε επίσημο χαρακτήρα. Γι' αυτό τον λόγο απάντησε ότι δεν μπορούσε να μεταφέρει την πρόταση στην ελληνική κυβέρνηση, εάν αυτή δεν γινόταν επίσημα από τον ίδιο τον βασιλιά Νικόλαο. Ο Ευγενιάδης επισήμανε στην αναφορά του ότι το Μαυροβούνιο επιθυμούσε να εκμεταλλευτεί τον ιταλοτουρκικό πόλεμο και την αλβανική εξέγερση για να επεκτείνει τα εδαφικά του όρια. Σύμφωνα με τον Έλληνα διπλωμάτη, η πρόταση του Γκρέγκοβιτς αποτελούσε έκφραση της ανησυχίας των Μαυροβουνίων πολιτικών ηγετών για την πιεστική κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει το κράτος τους, εξαιτίας των περιορισμένων εδαφικών ορίων και της έλλειψης των αναγκαίων μέσων επιβίωσης του λαού τους[16].

Η συνομιλία του Γκρέγκοβιτς με τον Ευγενιάδη συνέπεσε χρονικά με τις μυστικές επαφές του βασιλιά Νικολάου και του πρωθυπουργού Μαρτίνοβιτς (Martinović) με τους Βούλγαρους πολιτικούς Ντάνεφ (Danev) και Ρίζοφ (Rizov) στη Βιέννη. Οι βουλγαρο-μαυροβουνιώτικες συνομιλίες διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψης του Νικολάου στην αυστριακή πρωτεύουσα και αποτέλεσαν την αρχή των διαπραγματεύσεων που είχαν ως τελικό αποτέλεσμα τη σύναψη της προφορικής συμφωνίας συμμαχίας από τα δύο κράτη στις αρχές του φθινοπώρου[17].

Οι Βούλγαροι προσέγγισαν τον Μαυροβούνιο ηγεμόνα στη Βιέννη, μολονότι η Ρωσία και η Σερβία ήταν αρνητικές ως προς τη διεύρυνση της σερβοβουλγαρικής συμμαχίας με τη συμμετοχή του Μαυροβουνίου. Ο Ρώσος υπουργός των Εξωτερικών Σαζόνοφ (Sazonov) είχε συμβουλεύσει τον Ντάνεφ να μην προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις με το Μαυροβούνιο, γιατί η Ρωσία δεν εμπιστευόταν την αμφιταλαντευόμενη μεταξύ Πετρούπολης και Βιέννης πολιτική του βασιλιά Νικολάου[18]. Οι Ρώσοι θεωρούσαν ότι ήταν πιθανόν να διαρρεύσει από την πλευρά του Μαυροβουνίου στην Αυστρία η βαλκανική συνεννόηση και υποπτεύονταν ότι ο Νικόλαος ήταν πρόθυμος να περάσει στην αυστριακή σφαίρα επιρροής, αν η Αυστρία επέτρεπε την εδαφική επέκταση του κράτους του στις γειτονικές αλβανικές περιοχές. Για τον ίδιο λόγο και η Σερβία ήταν επιφυλακτική απέναντι στο Μαυροβούνιο.

---

16. Στην ίδια απόρρητη αναφορά ο Ευγενιάδης σημειώνει χαρακτηριστικά: *...Τὴν συνομιλίαν ταύτην ἐθεώρησα, ὅτι ὤφειλον νὰ γνωρίσω τῇ ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι, καθόσον αὕτη καταδηλοῖ ὑπὸ ποίων κατέχονται σκέψεων οἱ Μαυροβούνιοι, καὶ ὅτι ἐλπίζουσιν εἰς προσεχῆ βελτίωσιν τῆς ἀφορήτου ἀληθῶς θέσεως ἣν δημιουργοῦσιν εἰς τὸ κράτος των τὰ ἀσφυκτικῶς περιορισμένα ὅρια αὐτοῦ καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως.*

17. Για τις βουλγαρο-μαυροβουνιώτικες συνομιλίες στη Βιέννη, βλ. Geshov, *ό.π.,* σσ. 41-42· Helmreich, *ό.π.,* σσ. 86-87· Thaden, *ό.π.,* σ. 103· Rossos, *ό.π.,* σσ. 133-134.

18. Helmreich, *ό.π.,* σσ. 81-85· Terzić, *ό.π.,* σσ. 123-125· Rossos, *ό.π.,* σσ. 130-132.

Επιπλέον, οι σερβο-μαυροβουνιώτικες σχέσεις χαρακτηρίζονταν από αμοιβαία καχυποψία, εξαιτίας του ανταγωνισμού των βασιλικών δυναστειών των δύο κρατών και της επιθυμίας του Μαυροβουνίου να επεκτείνει τα όριά του σε περιοχές που οι Σέρβοι, όπως έχουμε αναφέρει, θεωρούσαν ότι ιστορικά ανήκαν στην «Παλαιά Σερβία»[19].

Η Ελλάδα φαίνεται ότι είχε πληροφορίες για την προσέγγιση της Βουλγαρίας με το Μαυροβούνιο. Στις αρχές του Ιουνίου ο Έλληνας πρεσβευτής της Βιέννης πληροφόρησε την Αθήνα ότι ήταν πιθανόν η Βουλγαρία να είχε συνάψει αμυντική συνθήκη συμμαχίας με το Μαυροβούνιο[20]. Η πληροφορία όμως αυτή δεν επιβεβαιώθηκε από την Κετίγνη, αφού ο Ευγενιάδης, απαντώντας σε σχετικό ερώτημα της Αθήνας, διατύπωσε την άποψη ότι δεν υπήρχε αμυντική συμμαχία μεταξύ Βουλγαρίας και Μαυροβουνίου[21]. Ύστερα από λίγες ημέρες ο Ευγενιάδης, σε εμπιστευτική του έκθεση προς τον Κορομηλά, επανέλαβε ότι οι Μαυροβούνιοι πολιτικοί ηγέτες και ο Βούλγαρος συνάδελφός του στην Κετίγνη αρνήθηκαν τη σύναψη αμυντικής συμμαχίας ανάμεσα στα δύο βαλκανικά κράτη[22].

Την ίδια εποχή ο Ευγενιάδης ενημέρωσε την Αθήνα ότι ο στρατηγός Μαρτίνοβιτς ανέλαβε τη θέση του πρωθυπουργού και του υπουργού των Εξωτερικών, ενώ ο Γκρέγκοβιτς διορίστηκε ως Αυλάρχης του βασιλιά Νικολάου[23]. Ο Γκρέγκοβιτς, από τη νέα του θέση, επανήλθε στο ζήτημα της συμμαχίας των βαλκανικών κρατών και επανέλαβε την πρόταση για συνεννόηση του Μαυροβουνίου και της Ελλάδας εναντίον των Τούρκων. Ο Μαυροβούνιος όμως πολιτικός δεν έκρινε ότι ήταν απαραίτητο ο βασιλιάς του Μαυροβουνίου να θέσει στην ελληνική κυβέρνηση την πρόταση για τη συνεννόηση των δύο κρατών. Από τη συνομιλία του Ευγενιάδη με τον Γκρέγκοβιτς προκύπτει το συμπέρασμα ότι ο βασιλιάς Νικόλαος θα απέφευγε να κάνει επίσημη πρόταση για συνεννόηση με την Ελλάδα, επειδή τον περασμένο χρόνο είχε θέσει το ίδιο ζήτημα αλλά δεν έλαβε απάντηση από την ελληνική κυβέρνηση[24].

---

19. Για τις σερβο-μαυροβουνιώτικες σχέσεις στα 1910-1912, βλ. Helmreich, *ό.π.,* σσ. 83-85 και Terzić, *ό.π.,* σσ. 80-82, 123-131.

20. *Α.Υ.Ε., 119 α. α. κ. ΙΑ΄, αρ. 17607, Στρέιτ προς Κορομηλά, Βιέννη, 6/19.6.1912.*

21. *Α.Υ.Ε., ό.π., α/5, αρ. 1772, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 11/24.6.1912.*

22. Ο Βούλγαρος πρόξενος στην Κετίγνη εκμυστηρεύτηκε στον Ευγενιάδη ότι η Βουλγαρία δεν είχε προχωρήσει σε συνεννόηση, γιατί δεν εμπιστευόταν την πολιτική του Μαυροβούνιου ηγεμόνα. Βλ. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 128, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 14/27.6.1912.*

23. Ο Ευγενιάδης εξέφρασε θετική γνώμη για τον νέο πρωθυπουργό και υπουργό των Εξωτερικών, στρατηγό Μαρτίνοβιτς, σημειώνοντας ότι διακρίνεται για την ειλικρίνεια και την ευθύτητα του χαρακτήρα, καθώς και για τη συμπάθειά του απέναντι στην Ελλάδα. Βλ. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 121, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 14/27.6.1912.*

24. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 128.*

Στα 1911, κατά τη διάρκεια της εξέγερσης της αλβανικής φυλής των καθολικών Μαλισσόρων, το Μαυροβούνιο είχε προτείνει στην Ελλάδα τη σύναψη συμφωνίας για κοινή δράση εναντίον των Τούρκων. Τότε ο βασιλιάς Νικόλαος θεωρούσε ότι το Μαυροβούνιο και η Ελλάδα έπρεπε να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία που πρόσφερε η αλβανική εξέγερση και να εξασφαλίσουν την εδαφική τους επέκταση στη Βόρειο Αλβανία και τη Νότιο Αλβανία (Ήπειρος) αντίστοιχα. Δηλαδή τα δύο κράτη έπρεπε να δράσουν από κοινού με σκοπό να αποτρέψουν τη δημιουργία ενός αυτόνομου αλβανικού κράτους. Επιπλέον, το Μαυροβούνιο έκρινε ως αναγκαίο να υποστηρίξει και η Ελλάδα την εξέγερση των Μαλισσόρων[25].

Η εξέγερση των Μαλισσόρων στα 1911 υποστηρίχθηκε από το Μαυροβούνιο, το οποίο είχε προσφέρει και καταφύγιο στους εξεγερμένους και τις οικογένειές τους. Το μικρό κράτος επιχείρησε να επιβληθεί ως παράγοντας επιρροής στις ανήσυχες αλβανικές φυλές του βορρά και αναμείχθηκε στη διένεξή τους με το καθεστώς των Νεοτούρκων. Το αντίτιμο της ανάμειξης του Μαυροβουνίου ήταν η επιδείνωση των σχέσεών του με τους Τούρκους και ο κίνδυνος να δεχθεί επίθεση από τα τουρκικά στρατεύματα[26]. Η δυναμική ανάμειξη του Μαυροβουνίου στο Αλβανικό Ζήτημα οφείλεται εν μέρει στη μεγαλομανία και τα φιλόδοξα σχέδια του βασιλιά Νικολάου. Ο κύριος όμως λόγος ήταν η διεύρυνση των εδαφικών ορίων του μικρού ορεινού κράτους. Το Μαυροβούνιο ασφυκτιούσε στα στενά εδαφικά όρια και τους περιορισμένους πόρους και αναζητούσε διέξοδο στις γειτονικές αλβανικές περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας[27].

Από την άλλη πλευρά, και η Ελλάδα παρακολουθούσε με μεγάλη προσοχή τα γεγονότα της εξέγερσης των Μαλισσόρων, γιατί ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για τις εξελίξεις του αλβανικού εθνικού κινήματος. Οι Έλληνες θεω-

---

25. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 128.*

26. Για την εξέγερση των καθολικών Μαλισσόρων στη Βόρ. Αλβανία (Μάρτιος-Οκτώβριος 1911) και την ανάμειξη του Μαυροβουνίου, βλ. G. P. Gooch and H. Temperley (eds.), *British Documents on the Origins of the War, 1898-1914*, Vol. IX, Part I, London 1933, σσ. 449-512 (αναφορές των Άγγλων διπλωματών, οι οποίες παρουσιάζουν τον ρόλο του Μαυροβουνίου στην αλβανική εξέγερση και διαφωτίζουν τη στάση των Μ. Δυνάμεων ως προς το Αλβανικό Ζήτημα) (στο εξής: B.D.)· Thaden, *ό.π.*, σσ. 29-37· St. Skendi, *The Albanian National Awakening (1878-1912),* N. Jersey, Princeton Univ., 1967, σσ. 411-420· V. Kondis, «The Malissori Uprising and the Greek-Albanian Negotiations in the United States for a Secret Understanding», *Balkan Studies* 18/1 (1977) 99-119.

27. Ο Βούλγαρος πρεσβευτής στη Ρώμη Ρίζοφ πληροφόρησε εμπιστευτικά τον Έλληνα συνάδελφό του ότι ο βασιλιάς Νικόλαος ακολουθούσε φιλοαυστριακή πολιτική για να εκμεταλλευθεί το Αλβανικό Ζήτημα. Ο βασιλιάς του Μαυροβουνίου επιθυμούσε να διευρύνει τα όρια του κράτους του προς τον νότο και να αναγορευθεί ένας από τους γιους του ως ηγεμόνας αυτόνομου αλβανικού κράτους υπό την αιγίδα της Αυστρίας. Επιπλέον δεχόταν και οικονομική ενίσχυση από την Αυστρία. Βλ. *Α.Υ.Ε., Φ. (1912), α/4, αρ. 1659, Καραπάνος προς Κορομηλά, Ρώμη, 28.12.1911/10.1.1912.*

ρούσαν ότι είχαν εθνικά δικαιώματα στο βιλαέτι των Ιωαννίνων και το σαντζάκι της Κορυτσάς του βιλαετίου του Μοναστηρίου, δηλαδή την Ήπειρο. Όμως για το αλβανικό εθνικό κίνημα οι περιοχές αυτές ανήκαν στη Ν. Αλβανία, ήταν δηλαδή αλβανικές[28]. Στα 1911 η Ελλάδα επιχείρησε να αποτρέψει την εκδήλωση αλβανικών εξεγέρσεων στον νότο, ενώ ενίσχυσε την εξέγερση των Μαλισσόρων στον βορρά. Οι Έλληνες πρόξενοι είχαν πάρει εντολή από την Αθήνα να υποστηρίξουν τον αγώνα των Μαλισσόρων στη Βορ. Αλβανία, αλλά να αποθαρρύνουν την επέκταση της αλβανικής εξέγερσης στον νότο. Η ελληνική κυβέρνηση δεν επιθυμούσε να μεταδοθεί η αλβανική εξέγερση στο βιλαέτι των Ιωαννίνων και το σαντζάκι της Κορυτσάς, γιατί αυτό θα επέτρεπε στους Αλβανούς εθνικούς ηγέτες να παρουσιάσουν τις περιοχές ως αλβανικές[29].

Όταν τον Μάιο του 1912 εκδηλώθηκε και πάλι αλβανική εξέγερση στο Κοσσυφοπέδιο, οι Έλληνες δεν ήταν πια διατεθειμένοι να προσφέρουν οποιαδήποτε υποστήριξη στους Αλβανούς του βορρά. Η ελληνική κυβέρνηση μετέβαλε τη στάση της ως προς τις εξεγέρσεις στη Βορ. Αλβανία, γιατί είχε φανεί καθαρά ότι υπήρχε σοβαρός κίνδυνος να εκδηλωθεί μία κοινή και γενική εξέγερση στον αλβανικό βορρά και νότο. Η Ελλάδα ωστόσο ήταν διατεθειμένη να δεχθεί την αναγνώριση των εθνικών δικαιωμάτων των Αλβανών από την τουρκική κυβέρνηση, με την προϋπόθεση ότι η Ήπειρος δεν θα συμπεριλαμβανόταν στις αλβανικές περιοχές. Τον Ιούνιο του 1912 ο Έλληνας Υπουργός των Εξωτερικών γνωστοποίησε στους Έλληνες προξένους ποιες ακριβώς περιοχές η ελληνική πλευρά θεωρούσε ότι έπρεπε να ανήκουν στα εδαφικά όρια της Ηπείρου και της Αλβανίας[30]. Η Ελλάδα όμως συμπεριέλαβε στα όρια της Αλβανίας περιοχές, οι οποίες ανήκαν στη σφαίρα του ενδιαφέροντος του Μαυροβουνίου και της Σερβίας, όπως ήταν το βιλαέτι της Σκόδρας και τα σαντζάκια του Ιπεκίου, της Πριζρίνας και της Πριστίνας του βιλαετίου του Κοσσυφοπεδίου.

Στα τέλη του Ιουνίου οι νέες συγκρούσεις των Μαλισσόρων με τα τουρκικά στρατεύματα και η αλβανική εξέγερση στο Κοσσυφοπέδιο προκάλεσαν μεγάλη ανησυχία στην Κετίγνη και αποτέλεσαν θέμα των συνομιλιών της πολιτικής ηγεσίας του Μαυροβουνίου με τον Έλληνα διπλωματικό αντι-

---

28. Τον Μάιο του 1911 το Αλβανικό Κεντρικό Επαναστατικό Κομιτάτο είχε ζητήσει από την τουρκική κυβέρνηση: α) την παραχώρηση διοικητικής αυτονομίας στους Αλβανούς και β) την ένωση των τεσσάρων βιλαετίων, των Ιωαννίνων, Μοναστηρίου, Κοσσυφοπεδίου και Σκόδρας σε ένα αλβανικό πασαλίκι. Βλ. Skendi, *ό.π.,* σ. 420.

29. Για τη στάση της Ελλάδας απέναντι στην εξέγερση των Μαλισσόρων στα 1911, βλ. V. Kondis, *Greece and Albania (1908-1914),* Thessaloniki 1976, σσ. 51-56 (στο εξής: *Greece and Albania).*

30. *Ό.π.,* σσ. 70-72.

πρόσωπο. Ο Μαρτίνοβιτς διαβεβαίωσε τον Ευγενιάδη ότι το Μαυροβούνιο παρακολουθούσε μόνο την κατάσταση στη Βορ. Αλβανία και δεν είχε ανάμειξη στις αλβανικές ενέργειες, επειδή ο βασιλιάς Νικόλαος υποσχέθηκε στη Ρωσία και την Αυστρία να μην υποστηρίξει τις εξεγέρσεις των Αλβανών[31]. Με αφορμή τα γεγονότα της αλβανικής εξέγερσης, ο πρωθυπουργός επανέφερε προς συζήτηση και το ζήτημα της συνεννόησης των βαλκανικών κρατών και επανέλαβε την άποψη ότι τα βαλκανικά κράτη έπρεπε να εκμεταλλευθούν τη δύσκολη θέση, στην οποία βρισκόταν η Τουρκία εξαιτίας του αλβανικού κινήματος και του πολέμου με την Ιταλία, αναλαμβάνοντας κοινή πολεμική δράση εναντίον των Τούρκων. Τόνισε ακόμα ότι ήταν ανάγκη να συναφθεί το συντομότερο συμμαχία μεταξύ Ελλάδας και Μαυροβουνίου, γιατί η δημιουργία αυτόνομης Αλβανίας θα ήταν καταστροφή για το Μαυροβούνιο και μεγάλη απειλή για τα ελληνικά συμφέροντα στην Ήπειρο[32].

Ύστερα από λίγες ημέρες και ο ίδιος ο βασιλιάς Νικόλαος εξέφρασε την ανησυχία του για την αλβανική εξέγερση και το ενδεχόμενο της δημιουργίας αυτόνομης Αλβανίας. Ο Μαυροβούνιος ηγεμόνας ζήτησε να πληροφορηθεί τη γνώμη της ελληνικής κυβέρνησης για τις εξελίξεις στο Αλβανικό Ζήτημα και τους τρόπους με τους οποίους η Αθήνα έκρινε ότι τα δύο κράτη θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν το ενδεχόμενο της σύστασης αυτόνομης Αλβανίας[33].

Η Ελλάδα όμως δεν ήθελε να δεσμευθεί με το Μαυροβούνιο και να εμπλακεί σε μία πρόωρη πολεμική σύγκρουση με τους Τούρκους, εξαιτίας των συμφερόντων του μικρού κράτους στη Βορ. Αλβανία. Η παραχώρηση διοικητικής αυτονομίας στους Αλβανούς δεν ήταν σοβαρή απειλή για τα ελληνικά συμφέροντα, αν η Ήπειρος έμενε έξω από τα όρια της αυτόνομης Αλβανίας. Για τον λόγο αυτό, ο Ευγενιάδης προσπάθησε να καθησυχάσει τον βασιλιά Νικόλαο και να τον πείσει ότι οι εξελίξεις στο Αλβανικό Ζήτημα δεν είναι τόσο σοβαρές, ώστε να είναι αναγκαίο να ζητήσει τη γνώμη της ελληνικής κυβέρνησης. Ο Έλληνας διπλωμάτης τόνισε στις αναφορές του ότι η δημιουργία αυτόνομης Αλβανίας θα αποτελούσε σοβαρή απειλή μόνο για το Μαυροβούνιο, γιατί το μικρό κράτος θα έχανε κάθε ελπίδα για επέκταση των ορίων του και θα ήταν αδύνατο να επιβιώσει[34]. Από την άλλη πλευρά, η αυτόνομη Αλβανία θα αποτελούσε σοβαρή απειλή για την Ελλάδα μόνο

---

31. *Α.Υ.Ε., 119 α. α. κ. ΙΑ΄, αρ. 127, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 21.6./3.7.1912.*

32. *Ό.π.*

33. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 140, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 28.9./10.7.1912.*

34. Στην ίδια εμπιστευτική αναφορά ο Ευγενιάδης σημειώνει: *…Δι' ἡμᾶς βεβαίως ἡ δημιουργία Ἀλβανίας αὐτονόμου δὲν ἐνέχει τοὺς σοβαροὺς κινδύνους, οἵτινες ἀπειλοῦσι τὸ Μαυροβούνιον, τοῦ ὁποίου ἀπόλλυται διὰ παντὸς πᾶσα ἐλπὶς περὶ εὑρύνσεως τῶν ὁρίων ἐν οἷς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξακολουθήσῃ βιοῦν ἐπὶ μακρόν….*

στην περίπτωση που οι Αλβανοί διεκδικούσαν «έδαφος από αιώνων ελληνικόν», δηλαδή την Ήπειρο[35].

Ο Ευγενιάδης έλαβε την απάντηση της ελληνικής κυβέρνησης στην πρόταση του Νικολάου, όταν στην Κετίγνη είχε φθάσει η είδηση για μία μικρή συμπλοκή Τούρκων και Μαυροβουνίων στη μεθοριακή γραμμή. Η είδηση προκάλεσε φιλοπόλεμη διάθεση στους Μαυροβουνίους και η πολιτική ηγεσία σκεφτόταν σοβαρά να χρησιμοποιήσει το επεισόδιο αυτό ως αφορμή για κήρυξη πολέμου. Όπως φαίνεται από την αναφορά του, ο Έλληνας διπλωμάτης βρέθηκε σε εξαιρετικά δύσκολη θέση να ανακοινώσει την ελληνική απάντηση, εξαιτίας της φιλοπόλεμης ατμόσφαιρας που επικρατούσε στην Κετίγνη[36].

Η ελληνική κυβέρνηση είχε απαντήσει ότι οι εξελίξεις στο Αλβανικό Ζήτημα δεν επιβάλλουν προς το παρόν τη συνεννόηση της Ελλάδας και του Μαυροβουνίου για την ανάληψη άμεσης πολεμικής δράσης εναντίον των Τούρκων. Η Ελλάδα και το Μαυροβούνιο έπρεπε να περιμένουν την εξέλιξη της κατάστασης στην Τουρκία και να προχωρήσουν σε συνεννόηση με βάση το Αλβανικό Ζήτημα, μόνο όταν απειληθούν σοβαρά τα συμφέροντα και των δύο κρατών. Ο βασιλιάς Νικόλαος συμφώνησε με την ελληνική απάντηση και έδειξε ότι κατανοεί ότι η Ελλάδα δεν είχε τους ίδιους με το Μαυροβούνιο σοβαρούς λόγους για να ριψοκινδυνεύσει μία πολεμική σύγκρουση με την Τουρκία[37].

Ωστόσο ο Έλληνας διπλωματικός αντιπρόσωπος, έχοντας συζητήσει με τον Βασιλιά, τον Διάδοχο του θρόνου, τον Πρωθυπουργό και άλλους πολιτικούς παράγοντες, σχημάτισε την εντύπωση ότι η μαυροβουνιώτικη πολιτική ηγεσία ήταν δυσαρεστημένη από τη συγκρατημένη στάση της Ελλάδας, αλλά και των άλλων βαλκανικών κρατών, απέναντι στην πρόταση του Μαυροβουνίου για άμεση κοινή στρατιωτική δράση εναντίον των Τούρκων. Οι Μαυροβούνιοι πίστευαν ότι ήδη τα γεγονότα επέβαλαν την ανάληψη κοινής πολεμικής ενέργειας από τα βαλκανικά κράτη[38]. Είναι γνωστό ότι τον Ιούλιο ο ηγεμόνας Νικόλαος είχε εκφράσει την ανησυχία του για τις κινήσεις των Αλβανών και προς τη σερβική κυβέρνηση[39]. Την ίδια εποχή ζήτησε και από τον Βούλγαρο διπλωματικό αντιπρόσωπο να συνεχισθούν οι διαπραγ-

---

35. Και σε προηγούμενη αναφορά ο Ευγενιάδης είχε επισημάνει ότι *ὅσον ἀφορᾶ εἰς τοὺς κινδύνους, οὓς ὁ κ. Πρωθυπουργὸς προβλέπει ἐκ τῆς δημιουργίας Ἀλβανίας αὐτονόμου, ἀπέφυγον νὰ συζητήσω, διότι βεβαίως ὄλεθρος θ' ἀποβῇ διὰ τὸ Μαυροβούνιον ἡ ἐν τῷ μέλλοντι τυχὸν ἀνακήρυξις τοιαύτης, καθόσον τοῦτο μόνον ἐκ τῆς εἰς αὐτὸ προσαρτήσεως ἀλβανικοῦ ἐδάφους ἐξαρτᾶ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ. Ἀλλά, προκειμένου περὶ Ἑλλάδος, βεβαίως τοιοῦτος κίνδυνος δὲν εἶναι δεδικαιολογημένος....* Βλ. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 127.*

36. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 155, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 19.7./1.8.1912.*

37. *Ό.π.*

38. *Ό.π.*

39. Terzić, *ό.π.,* σ. 126.

ματεύσεις της Βιέννης για να καταλήξουν στη σύναψη συμφωνίας με σκοπό την κοινή πολεμική δράση εναντίον των Τούρκων[40].

Στα μέσα του Ιουλίου η ελληνική κυβέρνηση άρχισε να ανησυχεί ιδιαίτερα για την εξέγερση των Αλβανών στο Κοσσυφοπέδιο, επειδή αυτή είχε πάρει πλέον μεγάλες διαστάσεις και ήταν πιθανό να επεκταθεί στην Ήπειρο και το βιλαέτι του Μοναστηρίου[41]. Η ανησυχία κορυφώθηκε όταν μία σειρά γεγονότων έδειξε ότι υπήρχε σοβαρός κίνδυνος να αναγνωρισθεί επίσημα η Ήπειρος ως αλβανική περιοχή.

Το Αλβανικό Επαναστατικό Κεντρικό Κομιτάτο, έχοντας την υποστήριξη της Αυστρίας, υπέβαλε στην τουρκική κυβέρνηση ένα μνημόνιο (28.7.1912), με το οποίο ζητούσε διοικητική αυτονομία και εισαγωγή μεταρρυθμίσεων για την Αλβανία. Το αλβανικό σχέδιο συμπεριέλαβε την Ήπειρο, δηλαδή το βιλαέτι των Ιωαννίνων και το σαντζάκι της Κορυτσάς στα όρια της Αλβανίας[42]. Ο Αυστριακός Υπουργός των Εξωτερικών (Berchtold) πρότεινε στις Μ. Δυνάμεις να επέμβουν διπλωματικά για να πείσουν την τουρκική κυβέρνηση να πάρει μέτρα διοικητικής αποκέντρωσης και εισαγωγής μεταρρυθμίσεων[43]. Οι Μ. Δυνάμεις και τα βαλκανικά κράτη θεώρησαν ότι η αυστριακή πρόταση στόχευε στη δημιουργία ενός μεγάλου αυτόνομου αλβανικού κράτους. Άλλωστε ήδη από τον προηγούμενο χρόνο διαφάνηκε ότι η Αυστρία ήταν ευνοϊκά διατεθειμένη απέναντι στην ιδέα μίας μεγάλης αυτόνομης Αλβανίας[44].

Τον Αύγουστο του 1912 η τουρκική κυβέρνηση αποδέχθηκε το αλβανικό αίτημα για παραχώρηση διοικητικής αυτονομίας και εισαγωγής μεταρρυθμίσεων στα βιλαέτια Ιωαννίνων, Σκόδρας, Κοσσυφοπεδίου και Μοναστηρίου. Η Ελλάδα φοβόταν ότι η Τουρκία θα χαρακτήριζε επίσημα τα τέσ-

---

40. Geshov, *ό.π.,* σσ. 41-42 και Rossos, *ό.π.,* σ. 134.

41. *Α.Υ.Ε., 119 α. α. κ. ΙΑ΄, αρ. 21982 β/52, Κορομηλάς προς Πανά (Σόφια), Αθήνα, 14/27.7.1912* (ο Έλληνας Υπουργός δίνει εντολή στον Πανά να πληροφορηθεί αν η βουλγαρική κυβέρνηση ανησυχεί για την εξέλιξη της αλβανικής εξέγερσης και σκοπεύει να πάρει μέτρα εναντίον της επέκτασης της εξέγερσης στις περιοχές των Σκοπίων και του Μοναστηρίου).

42. Το μνημόνιο ζητούσε να σχηματισθεί στα όρια της Οθωμ. Αυτοκρατορίας ένα μεγάλο αλβανικό βιλαέτι, το οποίο θα συμπεριλάμβανε τις εξής περιοχές: α) το βιλαέτι των Ιωαννίνων, β) το βιλαέτι της Σκόδρας, γ) τα σαντζάκια της Πριζρίνας, του Νόβι Παζάρ, της Πριστίνας, του Ιπεκίου και τον καζά του Καλκαντελέν από το βιλαέτι του Κοσσυφοπεδίου και δ) τα σαντζάκια της Κορυτσάς, του Ελμπασάν και της Δίβρας από το βιλαέτι του Μοναστηρίου. Βλ. Skendi, *ό.π.,* σσ. 433-434 και Kondis, *Greece and Albania, ό.π.,* σσ. 73-74.

43. Για την αυστριακή πρόταση (13.8.1912), βλ. Kondis, *Greece and Albania, ό.π.,* σσ. 79-80 και Rossos, *ό.π.,* σσ. 124-127.

44. Αυτό επισημαίνεται και στις αναφορές των Άγγλων πρεσβευτών προς τον Υπουργό των Εξωτερικών (Grey). Βλ. *B.D.,* Vol. IX, Part I, *No. 508, Cartwright to Grey, Vienna, 21.7.1911· No. 510, Bax-Ironside to Grey, Sofia, 24.7.1911· No. 516, Cartwright to Grey, Vienna, 15.8.1911· No. 519, Cartwright to Grey, Vienna, 31.8.1911.*

σερα βιλαέτια με τον όρο «Αλβανία», αλλά και τα άλλα βαλκανικά κράτη ανησυχούσαν για τη διοικητική αυτονομία των Αλβανών και το ενδεχόμενο της δημιουργίας αλβανικού κράτους[45]. Η αυτονομία της Αλβανίας έπληττε κυρίως τα συμφέροντα της Σερβίας και του Μαυροβουνίου και λιγότερο της Βουλγαρίας[46]. Η δημιουργία αλβανικού κράτους θα στερούσε από τη Σερβία την απαραίτητη για οικονομικούς λόγους έξοδο στην Αδριατική και θα εμπόδιζε τη ζωτικής σημασίας για την ύπαρξη του Μαυροβουνίου επέκταση των ορίων του.

Η ανησυχία της Ελλάδας για την τύχη της Ηπείρου είχε ως αποτέλεσμα τη δραστηριοποίηση της ελληνικής διπλωματίας με σκοπό τη συνεννόηση των βαλκανικών κρατών για κοινή αντιμετώπιση των νέων εξελίξεων στο Αλβανικό Ζήτημα. Στις αρχές του Αυγούστου ο Κορομηλάς έδωσε εντολή στους διπλωματικούς αντιπροσώπους στη Σόφια, το Βελιγράδι και την Κετίγνη να εκφράσουν τις ανησυχίες της ελληνικής κυβέρνησης για την αλβανική εξέγερση και τις διεκδικήσεις των Αλβανών και να προτείνουν συνεννόηση των τεσσάρων βαλκανικών κρατών για το Αλβανικό Ζήτημα. Σύμφωνα με την ελληνική πρόταση, τα βαλκανικά κράτη έπρεπε να προσανατολίσουν τη δράση τους σε δύο στόχους: α) τον περιορισμό των αλβανικών διεκδικήσεων στα «δίκαια όρια» τους και β) την εφαρμογή της διοικητικής αποκέντρωσης, που πρότεινε η Αυστρία, στους χριστιανικούς πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας[47].

Την ίδια εποχή οι τουρκο-μαυροβουνιωτικές σχέσεις είχαν επιδεινωθεί, εξαιτίας της διένεξης για τη μεθοριακή γραμμή των δύο κρατών[48]. Μπροστά στον κίνδυνο να ξεσπάσει ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Τουρκίας και Μαυροβουνίου, η Αθήνα απευθύνθηκε στη Σόφια και το Βελιγράδι και πρότεινε να προβούν τα βαλκανικά κράτη σε συλλογικό διάβημα προς την Πύλη[49]. Η

---

45. Στις 18.8.1912 η Πύλη γνωστοποίησε ανεπίσημα στους Αλβανούς ότι αποδέχεται τα αιτήματά τους. Στις 4.9.1912 δόθηκε η επίσημη απάντηση. Βλ. Kondis, *Greece and Albania, ό.π.,* σ. 76.

46. Geshov, *ό.π.,* σσ. 48-49.

47. Η ελληνική πρόταση προς τα τρία βαλκανικά κράτη έγινε στις 5/18.8.1912. Βλ. Drossos, *ό.π.,* σ. 68 και *Α.Υ.Ε., 119 α. α. κ. ΙΑ΄, αρ. 91, Κορομηλάς προς Πανά (Σόφια), Καρατζά (Βελιγράδι) και Ευγενιάδη (Κετίγνη), Αθήνα, 5/18.8.1912*. Βλ. επίσης *Dokumenti o Spoljnoj Politici Kraljevine Srbije 1903-1914 (έγγραφα για την εξωτερική πολιτική του βασιλείου της Σερβίας), Kn.V, Sv. 2. Beograd, 1985, N. 171, Spalajković προς Υπουργείο Εξωτερικών, Σόφια, 6/19.8.1912· N. 181, Bošković προς Υπουργείο Εξωτερικών, Αθήνα, 7/20.8.1912· N. 185, Spalajković προς Υπουργείο των Εξωτερικών, Σόφια, 7/20.8.1912* (στο εξής: *Documenti*).

48. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 165, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 26.7./8.8.1912* (αναλυτική έκθεση για τα επεισόδια στα τουρκο-μαυροβουνιώτικα σύνορα και τις συνέπειες που αυτά είχαν στις σχέσεις του Μαυροβουνίου με την Τουρκία).

49. Drossos, *ό.π.,* σ. 76 και *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 100, Κορομηλάς προς Πανά (Σόφια) και*

πρώτη αντίδραση των βαλκανικών κρατών στην ελληνική πρόταση ήταν θετική.

Ύστερα από λίγες ημέρες ο Έλληνας Υπουργός έδωσε εντολή στους διπλωματικούς αντιπροσώπους στη Σόφια, το Βελιγράδι και την Κετίγνη να τροποποιήσουν το περιεχόμενο της προηγούμενης πρότασης. Σύμφωνα με τη νέα ελληνική πρόταση, τα τέσσερα βαλκανικά κράτη έπρεπε να απευθύνουν συλλογικό διάβημα προς τις Μ. Δυνάμεις και να ζητήσουν τη μεσολάβησή τους στην Πύλη για την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στις περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που κατοικούνται από χριστιανικούς πληθυσμούς, ομοεθνείς των βαλκανικών κρατών[50]. Η ελληνική κυβέρνηση συνέταξε και ένα αναλυτικό πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και ζήτησε την έγκρισή του από τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη[51].

Το Μαυροβούνιο δέχθηκε ανεπιφύλακτα την ελληνική πρόταση για το πρόγραμμα των μεταρρυθμίσεων σ' όλα τα βιλαέτια με χριστιανικούς πληθυσμούς[52], ενώ η Βουλγαρία και κυρίως η Σερβία διατύπωσαν τις επιφυλάξεις τους και άρχισαν συνομιλίες με την Ελλάδα για τις λεπτομέρειες του περιεχόμενου της ελληνικής πρότασης και του προγράμματος μεταρρυθμίσεων[53]. Η σερβική και η βουλγαρική κυβέρνηση ήταν επιφυλακτικές απέναντι στην ελληνική πρόταση, επειδή υποπτεύονταν ότι η Ελλάδα ήθελε να αποφύγει τη στρατιωτική κινητοποίηση και την εμπλοκή σε πόλεμο εναντίον των Τούρκων.

Κατά τη διάρκεια του Αυγούστου διεξήχθησαν και συνομιλίες ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Σερβία για τη σύναψη συνθήκης συμμαχίας. Στις αρχές του Αυγούστου ο Σέρβος διπλωματικός επιτετραμμένος στην Αθήνα Μπόσκοβιτς (Bošković) πρότεινε τη σύναψη διμερούς συνθήκης συμμαχίας, παρόμοιας με την ελληνοβουλγαρική συνθήκη[54]. Αρχικά η ελληνική

Καρατζά (Βελιγράδι), Αθήνα, 10/23.8.1912. Βλ. επίσης *Dokumenti, ό.π., N. 227 (ημερήσιο σημείωμα του Υπουργείου των Εξωτερικών), Βελιγράδι, 12/25.8.1912. N. 228* και *229, Jovanović προς Spalajković, Βελιγράδι, 12/25.8.1912* και *N. 240, Spalajković προς Jovanović, Σόφια, 13/26.8.1912*.

50. Drossos, *ό.π.*, σ. 77. Βλ. επίσης: *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 111, 112, 113, Κορομηλάς προς Πανά (Σόφια), Καρατζά (Βελιγράδι) και Ευγενιάδη (Κετίγνη), Αθήνα, 15/28.8.1912* και *Dokumenti, ό.π., N. 258 (ημερήσιο σημείωμα του Υπουργείου Εξωτερικών), Βελιγράδι, 16/29.8.1912* και *N. 271, Bošković προς Jovanović, Αθήνα, 17/30.8.1912*.

51. Drossos, *ό.π.*, σσ. 77-79.

52. *Α.Υ.Ε., 119 α. α. κ. ΙΑ΄, αρ. 135, Ευγενιάδης προς Κορομηλά, Κετίγνη, 23.8./5.9.1912*.

53. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 118, Καρατζάς προς Κορομηλά, Βελιγράδι, 16/29.8.1912· αρ. 126, Πανάς προς Κορομηλά, Σόφια, 20.8./2.9.1912· αρ. 130, Καρατζάς προς Κορομηλά, Βελιγράδι, 21.7./3.8.1912· αρ. 131* και *αρ. 145, Πανάς προς Κορομηλά, Σόφια, 22.8./4.9.1912*. Βλ. επίσης *Dokumenti, ό.π., N. 278, Spalajković προς Jovanović, Σόφια, 19.8./1.9.1912· N. 285, Spalajković προς Jovanović, Σόφια, 20.8./2.9.1912· N. 287, Υπουργείο των Εξωτερικών προς Bošković, Βελιγράδι, 21.8./3.9.1912*.

54. *Dokumenti, ό.π., N. 124, Jovanović προς Bošković, Βελιγράδι, 1/14.8.1912*. Βλ. επίσης, Γαρδίκα-Κατσιαδάκη, *ό.π.*, σ. 111.

κυβέρνηση έδειξε διατεθειμένη να αποδεχθεί τη σερβική πρόταση[55]. Όμως στις 25/7.9.1912 ο Κορομηλάς απάντησε ότι θα προτιμούσε τη σύναψη μίας τριμερούς αμυντικής συνθήκης συμμαχίας μεταξύ Ελλάδας, Σερβίας και Βουλγαρίας. Τα τρία κράτη πρώτα έπρεπε να δεσμευθούν με μία τριμερή συνθήκη και έπειτα να προχωρήσουν στη σύναψη μίας τετραμερούς συνθήκης, στην οποία θα συμμετείχε και το Μαυροβούνιο[56]. Η ελληνική κυβέρνηση παρέδωσε και το σχέδιο του κειμένου της τριμερούς συνθήκης συμμαχίας στον Μπόσκοβιτς, ο οποίος αναχώρησε για να μεταφέρει προσωπικά την ελληνική απάντηση στο Βελιγράδι[57].

Το 2ο άρθρο του ελληνικού σχεδίου της τριμερούς συνθήκης προέβλεπε ότι τα τρία κράτη δεσμεύονται να προστατεύσουν τα δικαιώματα των ομοεθνών τους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ο όρος όμως του 2ου άρθρου δεν μπορούσε να δεσμεύσει και το Μαυροβούνιο. Σύμφωνα με την άποψη της ελληνικής κυβέρνησης, το Μαυροβούνιο δεν ήταν στην ίδια θέση με τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη, γιατί δεν είχε ομοεθενείς στην Οθωμανική Αυτοκρατορία[58]. Για τον λόγο αυτό, η Ελλάδα διαχώρισε το Μαυροβούνιο και δεν πρότεινε τη σύναψη τετραμερούς συνθήκης στην οποία θα συμμετείχε ισότιμα και το Μαυροβούνιο.

Ωστόσο, το Βελιγράδι και η Σόφια δεν αποδέχθηκαν την ελληνική πρόταση για τη σύναψη τριμερούς συνθήκης συμμαχίας. Η Σερβία συνέχισε να εμμένει στην πρότασή της για τη σύναψη διμερούς ελληνοσερβικής συμφωνίας συμμαχίας. Πρότεινε επίσης στην Ελλάδα να προχωρήσει και στη σύναψη διμερούς συνθήκης συμμαχίας με το Μαυροβούνιο. Η σερβική κυβέρνηση θεωρούσε ότι πρώτα έπρεπε να συναφθούν οι διμερείς συνθήκες και έπειτα τα τέσσερα βαλκανικά κράτη να προχωρήσουν στη σύναψη μίας τετραμερούς αμυντικής και επιθετικής συμφωνίας[59]. Ο Έλληνας διπλωματι-

---

55. *Dokumenti, ό.π., N. 132, Bošković προς Υπουργείο Εξωτερικών, Αθήνα, 2/15.8.1912· N. 182, Bošković προς Υπουργείο Εξωτερικών, Αθήνα, 7/20.8.1912. Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 112, Κορομηλάς προς Καρατζά (Βελιγράδι), Αθήνα, 15/28.8.1912*.

56. Drossos, *ό.π.*, σ. 97. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 148, Κορομηλάς προς τον Γεώργιο Α΄, Αθήνα, 28.8./10.9.1912* (ο Κορομηλάς γνωστοποιεί στον Βασιλιά, που τότε βρισκόταν στην Κοπεγχάγη, την ελληνική πρόταση προς το Βελιγράδι και τη Σόφια για τη σύναψη τριμερούς συνθήκης συμμαχίας).

57. Το ελληνικό σχέδιο της τριμερούς συνθήκης συμμαχίας έχει δημοσιευτεί. Βλ. *Dokumenti, ό.π.,* σ. 552 (στη σημείωση).

58. Drossos, *ό.π.*, σ. 97. *Α.Υ.Ε., α. α. κ. ΙΑ΄, αρ. 142, Κορομηλάς προς Ευγενιάδη, Αθήνα, 25.8./7.9.1912* και *αρ. 148, Κορομηλάς προς τον Γεώργιο Α΄, Αθήνα, 28.8./10.9.1912* (ο Κορομηλάς γνωστοποιεί στον βασιλιά Γεώργιο ότι το Μαυροβούνιο πρέπει να αποκλειστεί από την τετραμερή συνθήκη, επειδή δεν έχει ομοεθνείς στην Οθωμανική Αυτοκρατορία).

59. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 315 και 326, Καρατζάς προς Κορομηλά, Βελιγράδι, 1/14.9* και *4/17.9.1912. Dokumenti, ό.π., N. 341, 381, Pašić προς Bošković, Βελιγράδι, 31/13.9* και *5/18.9.1912.*

κός αντιπρόσωπος στο Βελιγράδι σχημάτισε την εντύπωση ότι η Σερβία αρνήθηκε την ελληνική πρόταση, γιατί ήδη έχει συνάψει συνθήκη συμμαχίας με τη Βουλγαρία, τους όρους της οποίας δεν επιθυμούσε να κοινοποιήσει στην Ελλάδα[60].

Η βουλγαρική κυβέρνηση υποστήριξε την ίδια άποψη με τη Σερβία και πρότεινε στην Ελλάδα να προχωρήσει στη σύναψη διμερούς ελληνοσερβικής συνθήκης συμμαχίας, παρόμοιας με την ελληνοβουλγαρική συνθήκη[61]. Η Βουλγαρία και η Σερβία προφασίστηκαν ότι δεν ήταν αναγκαία η τριμερής συνθήκη, αφού υπήρχαν η ελληνοβουλγαρική και η σερβοβουλγαρική συμφωνίες συμμαχίας. Φαίνεται όμως ότι τα δύο κράτη δεν ήθελαν η Ελλάδα να λάβει γνώση του τρόπου διαμελισμού της Μακεδονίας που προέβλεπε η σερβοβουλγαρική συνθήκη συμμαχίας.

Η ταχεία εξέλιξη των γεγονότων στη διάρκεια του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου δεν επέτρεψαν την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη ελληνοσερβικής συνθήκης συμμαχίας. Η Ελλάδα, μη έχοντας υπογράψει συμφωνία με τη Σερβία, δεν επιδίωξε και τη σύναψη συνθήκης με το Μαυροβούνιο. Η κυβέρνηση του Βενιζέλου συνέχιζε να είναι επιφυλακτική απέναντι στην ιδέα ενός πολέμου εναντίον των Τούρκων, επειδή θεωρούσε ότι η Ελλάδα δεν ήταν ακόμα επαρκώς στρατιωτικά προετοιμασμένη. Από τη στιγμή όμως που τα άλλα βαλκανικά κράτη αποφάσισαν να πολεμήσουν μαζί εναντίον των Τούρκων, η Ελλάδα δεν μπορούσε να παραμείνει ένας παθητικός θεατής των γεγονότων[62].

Ήδη στα τέλη του Αυγούστου η βουλγαρική κυβέρνηση αποδέχθηκε την πρόταση του βασιλιά Νικολάου για συμφωνία με σκοπό την ανάληψη κοινής πολεμικής δράσης εναντίον των Τούρκων[63]. Το Μαυροβούνιο προθυμοποιήθηκε να αρχίσει πρώτο τις εχθροπραξίες με την προϋπόθεση ότι θα έπαιρνε οικονομική ενίσχυση για τον στρατό του από τη Βουλγαρία. Στις αρχές του Σεπτεμβρίου και η Σερβία, παρά τις επιφυλάξεις της, συμφώνησε με τη Βουλγαρία να ανατεθεί στο Μαυροβούνιο η πρωτοβουλία για την κήρυξη του πολέμου[64]. Επιπλέον, η σερβική κυβέρνηση προχώρησε και σε χωριστές διαπραγματεύσεις με το Μαυροβούνιο, οι οποίες κατέληξαν στη σύναψη της πολιτικής και στρατιωτικής σύμβασης στη Λουκέρνη της Ελβετίας[65].

---

60. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 326.*

61. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 153, Πανάς προς Κορομηλά, Σόφια, 29.8./11.9.1912. Dokumenti, ό.π., N. 325, Spalajković προς Pašić, Σόφια, 29.8./11.9.1912.*

62. E. Venizelos, *The Vindication of Greek Policy 1912-1927*, London 1918, σ. 66.

63. Geshov, *ό.π.,* σ. 50 και Rossos, *ό.π.,* σσ. 134-136.

64. Rossos, *ό.π.,* σσ. 136-141.

65. Terzić, *ό.π.,* σσ. 127-131 και Rossos, *ό.π.,* σσ. 145-147. Βλ. Επίσης Ευ. Κατσάρας, «Μια όψη της Βαλκανικής Συμμαχίας του 1912: Η συνθήκη συμμαχίας Σερβίας-Μαυρο-

Στις αρχές Σεπτεμβρίου η βουλγαρική κυβέρνηση πληροφόρησε τον Έλληνα διπλωματικό αντιπρόσωπο στη Σόφια (Πανά) για την απόφαση των τριών κρατών να πολεμήσουν εναντίον της Τουρκίας και ζήτησε τη συμμετοχή της Ελλάδας στον στρατιωτικό συνασπισμό των βαλκανικών κρατών[66]. Μολονότι η Ελλάδα συνέχισε να επιμένει ότι τα βαλκανικά κράτη έπρεπε να καθυστερήσουν τη στρατιωτική δράση και και να επιδιώξουν την εισαγωγή μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, στα τέλη Σεπτεμβρίου αναγκάστηκε να αποδεχθεί τη βουλγαρική πρόταση για στρατιωτική κινητοποίηση των βαλκανικών κρατών[67]. Επομένως η ηγεσία του Μαυροβούνιου ήταν πλέον ελεύθερη να αναλάβει πρωτοβουλία για πολεμική δράση και να εκμεταλλευτεί την αφορμή που πρόσφερε από καιρό η διένεξη με την Τουρκία στη μεθοριακή γραμμή. Το Μαυροβούνιο ήταν το πρώτο βαλκανικό κράτος, το οποίο διέκοψε τις διπλωματικές του σχέσεις με την Πύλη και άρχισε τις εχθροπραξίες εναντίον της Τουρκίας (8.10.1912), ενώ μετά από λίγες ημέρες ακολούθησαν η Σερβία, η Βουλγαρία και η Ελλάδα.

Οι διπλωματικές ενέργειες των Μ. Δυνάμεων για αποτροπή της ένοπλης σύρραξης, αλλά και οι πυρετώδεις διπλωματικές διαπραγματεύσεις των ίδιων των βαλκανικών κρατών για εξασφάλιση της θέσης τους στην εύθραυστη ισορροπία της «Βαλκανικής Συμμαχίας» δεν μπόρεσαν να ελέγξουν την ταχεία εξέλιξη των γεγονότων. Οι στρατιωτικές επιτυχίες σύντομα θα ανάγκαζαν τα βαλκανικά κράτη να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της διανομής των εδαφών που είχαν αφαιρέσει από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η διαίρεση των μακεδονικών βιλαετίων, που η σερβοβουλγαρική συνθήκη συμμαχίας είχε αφήσει σε εκκρεμότητα και η ελληνοβουλγαρική είχε αγνοήσει, θα οδηγούσε τη «Βαλκανική Συμμαχία» σε διάσπαση, αφού η Ελλάδα και η Σερβία θα συνασπίζονταν εναντίον της πρώην συμμάχου τους, της Βουλγαρίας, ενώ το Μαυροβούνιο θα αναγκαζόταν να ακολουθήσει τις δύο πρώτες παρά το ότι δεν είχε διεκδικήσεις στη Μακεδονία.

Από την άλλη πλευρά, το Μαυροβούνιο θα αντιμετώπιζε την αναπόφευκτη εξέλιξη που από καιρό φοβόταν: τη σύσταση αλβανικού κράτους. Η δημιουργία της Αλβανίας, η οποία υποστηρίχθηκε θερμά από τις Μ. Δυνάμεις και ιδιαίτερα από την Αυστρία και την Ιταλία που επιθυμούσαν να εξασφαλίσουν την επιρροή τους στην περιοχή, είχε ως αποτέλεσμα να στερη-

---

βουνίου», *Πρακτικά ΚΔ΄ Πανελληνίου Ιστορικού Συνεδρίου 30.5-1.6.2003*, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 489-507.

66. *Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 125, Πανάς προς Κορομηλά, Σόφια, 5/18.9.1912. Dokumenti, ό.π., N. 405, Spalajković προς Pašić, Σόφια, 7/20.9.1912.*

67. *Dokumenti, ό.π., N. 405, Bošković προς Pašić, Αθήνα, 7/20.9.1912· Α.Υ.Ε., ό.π., αρ. 249, Κορομηλάς προς τον Βούλγαρο πρεσβευτή στην Αθήνα (Mišev), Αθήνα, 16/29.9.1912.*

θεί το Μαυροβούνιο από τη δυνατότητα να επεκτείνει τα όριά του στο αλβανικό βιλαέτι της Σκόδρας. Ο Μαυροβούνιος ηγεμόνας αναγκάστηκε να παραιτηθεί από τις μεγαλοσερβικές φιλοδοξίες του και να δώσει εντολή στον στρατό του να εκκενώσει τη Σκόδρα και τις γειτονικές περιοχές, που επρόκειτο να αποτελέσουν τμήμα της επικράτειας του νεοσύστατου αλβανικού κράτους, αλλά και να διαπραγματευτεί με τη Σερβία για τη διανομή τμημάτων του Κοσσυφοπεδίου[68]. Η Σερβία όμως δεν ήταν διατεθειμένη να προβεί με ευκολία και σε άλλες παραχωρήσεις στο Κοσσυφοπέδιο προς όφελος του Μαυροβουνίου, τη στιγμή που ήδη είχε αναγκαστεί να στερηθεί εδάφη και την έξοδό της στην Αδριατική λόγω της σύστασης του αλβανικού κράτους.

Επομένως, τα γεγονότα και οι εξελίξεις στη Δυτική Βαλκανική επιβεβαίωσαν ότι οι ανησυχίες σχετικά με το ενδεχόμενο της δημιουργίας αλβανικού κράτους, που το καλοκαίρι του 1912 είχαν εκφραστεί από την ηγεσία του Μαυροβουνίου στις συνομιλίες με τον Ευγενιάδη στην Κετίγνη, ήταν απόλυτα δικαιολογημένες. Στα 1913, παρά την κάποια εδαφική επέκταση που είχε πετύχει, το Μαυροβούνιο συνέχιζε να βρίσκεται σε αδιέξοδο, εξαιτίας της απειλής της Αυστρίας, των φιλόδοξων βλέψεων της απέναντι Ιταλίας, των μεγαλοσερβικών οραμάτων της όμορης πλέον Σερβίας και των περιπλοκών που θα δημιουργούσε στην περιοχή η σύσταση του αλβανικού κράτους, αφού στα όρια του Μαυροβουνίου και της Σερβίας είχαν μείνει αλβανικοί πληθυσμοί.

ΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

68. Για το ζήτημα της Σκόδρας και των διεκδικουμένων από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο περιοχών, βλ. Κατσαροπούλου, *ό.π.,* σ. 170 κ.έ.

SUMMARY

Anna Aggelopoulou, *The Diplomatic Discussions Between Montenegro and Greece During the Period of the «Balkan Alliance's» Formation*.

The paper sets out to examine and place within their historical context the political relations between Montenegro and Greece during the period of the Balkan Alliance's formation and on the eve of the Balkan wars. It also aims to find out and explain the historical circumstances which led the two countries to the Balkan Alliance system of negotiations and agreements against the Ottoman Empire.

The study is based primarily on archival material from the research in Historical Archives of Greek Foreign Ministry. Specifically, its sources are the formal correspondence and reports of the Greek consul Eugeniadis in Cetinje, the capital of Montenegro. Published material from Archives of Serbian Foreign Ministry is utilised as well.

According to the Greek diplomat's reports, during the summer of 1912 the Montenegrian political leaders (King Nicholas, Prime Minister, Minister of Foreign Office, etc.) were determined to come to a formal agreement and to conclude a treaty alliance with Greece in order for the two countries to face the Albanian national movement and the creation of an autonomous Albania united.

Eugeniadis also claims that the creation of an autonomous Albania is a critical matter for small Montenegro which desires to expand its territories to Albanian lands of the Ottoman Empire. However, Greece avoided to come to a formal agreement with Montenegro and to propose the conclusion of a bilateral, Greek Montenegrian treaty, because Greek policy was not really directed against the creation of an autonomous Albania, but objected only to an enlarged Albania with territories of Epirus.

Although in the summer of 1912 Montenegro and Greece didn't conclude a bilateral treaty, they joined with the other two Balkan countries (Serbia and Bulgaria) in the Balkan Alliance and in October of 1912 went united to fight against the Turks.